

korte mededelingen

Regeling aanwijzing exoten

'Jachtwet'

17 november 1995/No. J. 9515318

Directie Juridische Zaken.

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
Gelet op artikel 54, eerste lid, van de Jachtwet;
Gezien het advies van de Raad voor het Natuurbeheer;

Besluit:

Artikel 1

Als niet tot de inheemse fauna behorende dieren, bedoeld in artikel 54, eerste lid, van de Jachtwet, welke ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren dan wel ter bescherming van flora en fauna dan wel in het belang van de volksgezondheid kunnen worden beperkt, worden aangewezen verwilderde Nersten (*Mustela vison*), Wasberen (*Procyon lotor*), Beverratten (*Myocastor coypus*), Marterhonden (*Nyctereutes procyonoides*), Muskusratten (*Ondatra zibethicus*), Nijlganzen (*Alopochen aegyptiacus*), Rosse Stekelstaarten (*Oxyura jamaicensis*) en Siberische Grondeekhoorns (*Tamias sibericus*).

Artikel 2

De Beschikking van de Minister van Landbouw en Visserij van 11 april 1978, nr. J1210¹, en de Beschikking van de Minister van Landbouw en Visserij van 14 mei 1981, nr. J3126², worden ingetrokken.

Artikel 3

Deze regeling treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst.

Artikel 4

Deze regeling wordt aangehaald als: Regeling aanwijzing exoten.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage, 17 november 1995.

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, J.J. van Aartsen.

¹Stcrt. 1978, 73.

²Stcrt. 1981, 95.

Toelichting

Artikel 54 van de Jachtwet biedt de mogelijkheid om niet tot de inheemse fauna behorende dieren, zogenaamde exoten, aan te wijzen, opdat deze onder meer ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen of ter bescherming van fauna kunnen worden beperkt, indien er geen andere bevredigende oplossing bestaat dan het beperken van deze soorten.

In de Regeling aanwijzing exoten wordt van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Met uitzondering van de Nijlgans, de Rosse Stekelstaart en de Siberische Grondeekhoorn wa-

ren de genoemde soorten al aangewezen als niet tot de inheemse fauna behorende dieren. Verwilderde Nersten, Wasberen, Beverratten en Marterhonden waren aangewezen in de Beschikking van 11 april 1978. De Muskusrat was aangewezen in de Beschikking van 14 mei 1981. Bij het vaststellen van de Regeling aanwijzing exoten is van de gelegenheid gebruik gemaakt om alle op grond van artikel 54 aangewezen soorten in één regeling onder te brengen. De beide genoemde beschikkingen zijn derhalve ingetrokken.

De Nijlgans en de Rosse Stekelstaart behoren beide tot niet van nature in Europa levende soorten.

De Nijlgans heeft zich in de loop van enkele decennia over vrijwel geheel Nederland verspreid. Hij kan schade toebrengen aan gewassen en kan ook een bedreiging vormen voor de inheemse fauna. Bij Wet van 28 oktober 1993 is artikel 2 van de Jachtwet, waarin de begripsomschrijving van wild is neergelegd, gewijzigd. Tot aan deze wijziging, die op 1 september 1994 in werking trad, behoorde de Nijlgans tot de wildsoorten. Voor bestrijding van schade aan gewassen werden afschotvergunningen verleend. Na 1 september 1994 genoot de Nijlgans noch in het kader van de Jachtwet noch in het kader van de Vogelwet bescherming.

De Rosse Stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*) komt van nature in Amerika voor. Thans wordt hij ook in het wild aangetroffen in enkele Europese landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Nederland.

De Rosse Stekelstaart blijkt gemakkelijk te hybridiseren met de bedreigde Europese Witkopeend (*Oxyura leucocephala*). Ter instandhouding van de Witkopeend is het gewenst verspreiding van de Rosse Stekelstaart te voorkomen. Bestrijding kan daarom noodzakelijk zijn.

De aanwijzing van exoten op grond van artikel 54 van de Jachtwet maakt het mogelijk om tot beperking hiervan over te gaan op andersmans gronden en daarbij gebruik te maken van jachtaktehouders.

De beperking geschiedt op grond van een door of namens mij uit te vaardigen beschikking op daarin aangewezen gronden en met inachtneming van de daarin opgenomen bijkomende voorwaarden en beperkingen.

Over deze wijziging is advies gevraagd aan de Raad voor het Natuurbeheer. De Raad stelt vast dat de in de adviesaanvraag genoemde soorten voldoen aan de basisvoorwaarden voor aanwijzing op grond van artikel 54 van de Jachtwet. De Raad vindt dat de in dit verband te nemen maatregelen en de uitvoering daarvan niet op zichzelf mogen staan maar onderdeel dienen uit te maken van een integraal planmatig beheer. Met deze opvatting zal zoveel mogelijk rekening worden gehouden bij de vergunningverlening op grond van artikel 54.

Wat de Nijlgans betreft adviseert de Raad de Nijlgans onder te brengen onder artikel 8 van de

De Rosse Stekelstaartend blijkt gemakkelijk te hybridiseren met de bedreigde Witkoppeend. Naar een dia van Henk Harmsen.

Jachtwet. Dit is echter ongewenst omdat in artikel 8 alleen inheemse soorten zijn ondergebracht. Bovendien kunnen grondgebruikers al op de Nijlgans jagen voor zover deze zich op hun erf of op door hen gebruikte grond bevindt. De Nijlgans is namelijk niet beschermd op grond van de Jachtwet, noch op grond van de Vogelwet 1936. Gelet hierop dient de aanwijzing van de Nijlgans op grond van artikel 54 van de Jachtwet de voorkeur te hebben.

Om redenen van volksgezondheid adviseert de Raad voor het Natuurbeheer aanwijzing van de Siberische Grondeekhoorn op grond van artikel 54 van de Jachtwet. Dit advies is overgenomen.

*De minister van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij,
J.J. van Aartsen.*

Overgenomen uit de Staatscourant 233 van donderdag 30 november 1995.

Leucistische Grauwe Vliegenvanger

Naar aanleiding van het artikelje van mijn hand in het laatste nummer van Het Vogeljaar over de albino Grauwe Vliegenvanger ontving ik een reactie van R. van Rossum uit Katwijk. De door mij genoemde 'albino' Grauwe Vliegenvanger is, zoals hij terecht stelde, een zogenaamde leucistische Grauwe Vliegenvanger.

Albinisme kan in vijf verschillende categorieën worden verdeeld en ik citeer nu letterlijk uit een door R. van Rossum toegezonden stukje van een artikel uit De Duinstag eerste jaargang 1986, nummer 3:

- a. **Leucisme**, als er in het geheel geen pigment aanwezig is in het verenkleed, maar wel in de ogen, snavel en poten, zoals het geval was bij de door mij beschreven 'albino' Grauwe Vliegenvanger.
- b. **Dilutatie** (verzwakking), als het verenkleed een normale pigmentatie heeft, die gelijkmatig is gereduceerd, zodat het uiterlijk wat vaal is.
- c. **Schizochromisme**, als de normale kleur van

het verenkleed wordt veroorzaakt door twee of meer pigmenten en er één ontbreekt.

- d. **Gedeeltelijk albinisme**, een toestand waarbij slechts in enkele veren pigmentatie ontbreekt, waardoor ze wit zijn.
- e. **Zuiver albinisme**, als er in het geheel geen pigment in het verenkleed, ogen, snavel en poten aanwezig is.

■ Ben van den Broek, Schrijnwerkerstraat 37, 3123 EJ Schiedam.

Zie ook Het Vogeljaar 43 (2): 60-65.

Wetsvoorstel verzelfstandiging Staatsbosbeheer ingediend

Staatsbosbeheer zal in de toekomst niet langer deel uitmaken van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), maar een aparte publiekrechtelijke rechtspersoon worden, zo voorziet het wetsvoorstel houdende de externe verzelfstandiging van Staatsbosbeheer. Op 4 maart 1996 is dit wetsvoorstel, met de bijbehorende memorie van toelichting bij de Tweede Kamer ingediend. Staatsbosbeheer wordt dus niet geprivatiseerd, maar blijft een overheidsinstelling op het niveau van de centrale overheid. Hiermee wordt benadrukt dat de taken van Staatsbosbeheer primair ten behoeve van de gehele Nederlandse bevolking worden verricht. De taak van Staatsbosbeheer blijft het veiligstellen van een groot gedeelte van de Nederlandse natuur voor de huidige en toekomstige generaties. Door de verzelfstandiging kan aan de maatschappelijke betrokkenheid bij het werk van Staatsbosbeheer beter dan nu gestalte worden gegeven. Staatsbosbeheer staat ten dienste van het gebruikerspubliek. Het is dus noodzakelijk voor Staatsbosbeheer om optimaal op de hoogte te zijn van de wensen van dit publiek. In het wetsvoorstel is daarom voorzien in een zogenoemde raad van advies, die onderdeel uit zal gaan maken van Staatsbosbeheer. Deze raad zal worden samengesteld uit diverse gebruikers van terreinen die door Staatsbosbeheer worden beheerd.

Staatsbosbeheer is belast met het beheer van

bossen en natuurterreinen van de staat en wordt van oudsher grotendeels uit de openbare middelen gefinancierd. Er wordt verwacht dat door de externe verzelfstandiging de mogelijkheden van Staatsbosbeheer om zelf inkomsten te genereren, groter zullen worden.

Jaarlijks zullen tussen de minister van LNV en Staatsbosbeheer afspraken worden gemaakt over de door Staatsbosbeheer te leveren prestaties. De minister zal hiervoor de nodige financiële middelen ter beschikking stellen, gebaseerd op genormeerde kosten per terreintype, die door de minister zullen worden vastgelegd. Daarmee wordt de huidige exploitatiefinanciering vervangen door prestatiebeloning, waardoor ook de kosten van bestaand en van nieuw beleid zichtbaar worden. Achteraf zal Staatsbosbeheer verantwoording afleggen over de behaalde prestaties, door middel van een kwaliteitsjaerverslag. Tevens wordt met deze verzelfstandiging een belangrijke bijdrage geleverd aan de verdere stroomlijning van het departement van LNV en de realisering van kernministeries, waarbij de uitvoering op afstand wordt geplaatst.

Eierzoekers kunnen bruinrot verspreiden

Mensen die de eieren van de Kievit zoeken en op met bruinrot besmette landerijen lopen, kunnen deze aardappelziekte verspreiden. De bacterie blijft in de besmette aarde aan schoeisel en kleding hangen. De afdeling Zuidhorn van de Nederlandse Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO) heeft hierover een brandbrief gezonden naar de provinciale organisatie van de NLTO in Assen. De Plantenziektenkundige Dienst in Wageningen bevestigt deze mogelijkheid bij de verspreiding van de aardappelziekte.

Bron: Groninger Dagblad, 14 maart 1996.

Verstoring van wadvogels onderzocht

Wadvogels worden ongeveer vijftien keer per dag verstoord waarvan ongeveer drie keer door activiteit van de mens. Dat is een van de conclusies van een onderzoek naar de directe effecten van verstoring door de mens (met name waterrecreatie), op de vogels die met laagwater de drooggevallen platen gebruiken als voedselgebied. Het onderzoek maakt deel uit van het Recreatie Onderzoek Kustwateren (ROK) dat de ministeries van Economische Zaken en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij samen met de stuurgroep Waddenprovincies in 1993 hebben gestart. Doel van het ROK, dat uit vijf deelonderzoeken bestaat en momenteel wordt afgerond, is inzicht te verkrijgen in de interacties tussen recreatieve/toeristische ontwikkelingen en natuurwaarden. Resultaten hiervan zullen worden gebruikt bij zowel evaluatie van beleid als het ontwikkelen van nieuw beleid.

Doel van het deelonderzoek naar wadvogels, dat is uitgevoerd door het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek op Texel, is registratie en analyse van directe effecten op wadvogels als gevolg van verstoring door activiteiten van de mens. Verstoringproblemen blijken echter zeer complex te

zijn; duidelijk is dan ook dat de effecten van verstoringen op de conditie en de voortplanting van vogels, de indirecte effecten genoemd, alleen kunnen worden begrepen met behulp van gedetailleerd onderzoek aan individuele vogels, hun voedselopname en de voedselbeschikbaarheid in hun leefgebied.

Het onderzoek vond plaats aan de Oosterschelde en de Waddenzee, gebieden die van groot belang zijn als rustplaats voor de vogels die op weg zijn tussen de zuidelijke overwinteringsgebieden zoals West-Afrika en de noordelijke broedgebieden zoals Siberië. De Oosterschelde en de Waddenzee zijn ook gebieden waar de druk en het belang van recreatie en toerisme nog steeds toenemen. De onderzoekers observeerden op hoogwatervluchtplaatsen (op de eilanden en langs de kust van het vasteland) hoe de vogels reageerden op verstoring die in de natuurlijke situatie plaatsvond. Het grootste deel van het onderzoek vond echter plaats aan voedselzoekende wadvogels op het droogvallende wad.

Het grootste deel van de verstoringen tijdens hoogwater werd veroorzaakt door stootvogels (79%), een klein deel door toeristische activiteit (13%); bij laagwater op het wad waren deze percentages respectievelijk 27% en 8%. De overige verstoring werd vooral veroorzaakt door andere natuurlijke factoren zoals meeuwen en reigers. Het geringe aandeel van toeristische verstoring op hoogwatervluchtplaatsen komt vooral omdat deze op rustige, voor mensen afgesloten gebieden liggen. Verstoring door mensen op hoogwatervluchtplaatsen leidde echter vaker tot vertrek van de vogels dan verstoring door natuurlijke factoren. Voor het onderzoek op het wad zijn uit onderzoekstechnische overwegingen lokaties gekozen waar niet al te veel mensen komen; deze lokaties zijn dus niet representatief voor het gehele wad.

Bij het onderzoek op het wad naar de effecten van de mens bleken over het algemeen grotere soorten vogels schuwer dan kleinere. In gebieden waar veel mensen komen waren wadvogels minder schuw dan in gebieden waar vrijwel nooit mensen komen. Een aantal soorten bleek in de winter en het voor- en najaar schuwer dan in de zomer. Het lijkt alsof er gewenning aan mensen kan optreden. Er zijn echter ook andere verklaringen denkbaar. Opmerkelijk is wel dat de vogels in de Oosterschelde en Waddenzee nu ongeveer even schuw zijn, terwijl ze voorheen in de Waddenzee schuwer waren.

Langsvarende kleinere recreatievaartuigen hadden geen meetbaar effect op de vogels, grotere schepen onder zeil echter wel. Herstel van verstoring door wadlopers was beter naarmate er op de oorspronkelijke plek voor de vogels meer voedsel te vinden was. Rond drooggevallen schepen waarvan de bemanning aan boord of vlak bij het schip bleef, bleek in een gebied van 4,4 ha een afname van 50% van vogelaantallen op te treden. Het totale gebied waarbinnen een afname van vogelaantallen plaatsvond, was ongeveer 22 ha.

Uit frequente tellingen van wadvogels en men-

sen in de Mokbaai op Texel bleek dat de aanwezigheid van mensen een sterke afname van wadvogels in een deel van het gebied tot gevolg had. De meeste soorten verdwenen echter niet uit het gebied maar verplaatsten zich naar rustiger gedeelten. Alleen voor de Rosse Grutto zijn er aanwijzingen dat het aantal afneemt in het gehele gebied als er te veel mensen op het wad zijn.

Vispassage Eijerland officieel geopend
Unieke mogelijkheid voor vissen om uit zee naar binnenwater te komen.

Bij De Cocksdorp in het noorden van Texel is op 22 april de hevelvispassage bij het Gemaal Eijerland in gebruik genomen. Kleine vissen als Driedoornige Stekelbaars en Glasaal kunnen hierdoor vanuit de Waddenzee naar het water van de Polder Eijerland trekken. Door de hevelwerking worden de vissen van uit het zoute water naar het zoete water gezogen. Het is voor het eerst dat trekvissen een deltadijk en een gemaal kunnen passeren.

Driedoornige Stekelbaarzen hebben, als ze volwassen zijn, een natuurlijke drang om de zee te verlaten en het zoete water op te zoeken (als jonge vis zijn zij naar zee getrokken). Daar zijn de omstandigheden geschikt om eitjes te leggen. Tot nu toe vormen de aanwezige deltadijk en het gemaal een onneembare barrière. Door de aanleg van de vispassage wordt de levensgemeenschap van het polderwater completer. Dit zal ook een positief effect hebben op de visetende vogels. Het succes waarmee de op Texel broedende Lepelaars hun jongen grootbrengen, kan hierdoor ook verbeteren.

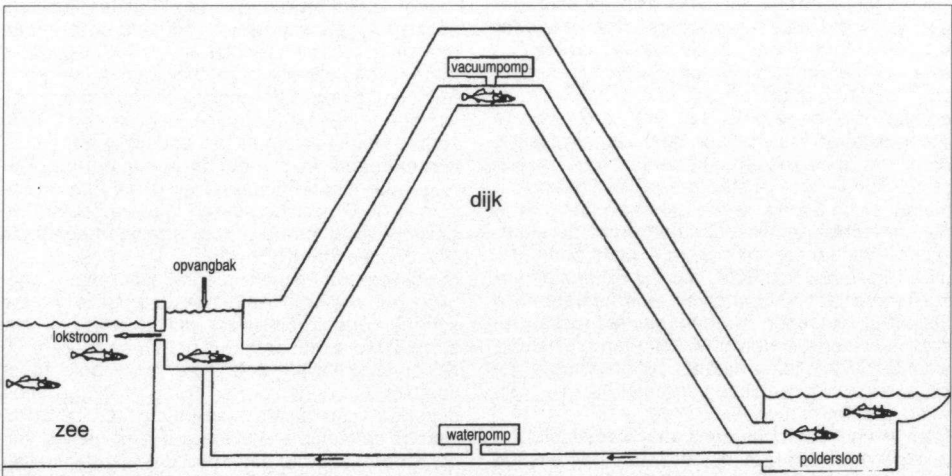
In de uitstroombening van het Gemaal Eijerland, aan de waddenzee, worden door middel van een zoetwaterlokstroom de stekelbaarsjes naar een opvangbak gelokt. Waarna de visjes door een buis over de zeedijk worden geheveld om in de Roggesloot uit te komen. Door het

vacuüm zuigen van de buis ontstaat in de buis een heveleffect. Met het water wordt de vis over de dijk gezogen (in een gemaal stroomt het water te snel, bovendien zouden de vissen dan bewegende delen van de pompinstallatie moeten passeren). Vanuit de Roggesloot kunnen zij verder in de polder trekken. De vispassage wordt automatisch bestuurd vanuit het gemaal.

Door intensieve samenwerking tussen de betrokken instanties was de realisatie mogelijk. Staatsbosbeheer en het Waterschap Hollands Kroon gaan de passage beheren. Het project is gefinancierd door Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland, Provincie Noord-Holland, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier.

Het initiatief tot de aanleg is genomen door de Werkgroep Texelse Lepelaars en werd begeleid door de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij. De aanleg is uitgevoerd door P. Daalders Aannemersbedrijf B.V. te Alkmaar, de inschrijfsom f 312.000,-.

Tijdens het inregelen van de apparatuur zijn tot nog toe 40.000 stekelbaarzen overgezet. Er is dus vastgesteld dat het werkt. Driedoornige Stekelbaarzen trekken als jonge vis naar zee. Als ze geslachtsrijp zijn, zoeken ze het binnenwater weer op om hun eieren in zoet water te leggen. Ze kunnen ook permanent in zoet water leven, maar blijven dan veel kleiner. Gemiddeld weegt een volwassen stekelbaars die uit zee komt, 2,5 gram, terwijl dat in zoet water 0,6 gram is. Hier zit het belang voor de vogels. De Lepelaars die in het voorjaar uit Afrika terugkomen, hebben heel wat voedsel nodig om in een goede conditie te komen. Het leggen en bebroeden van eieren kost veel energie. De vette (zee)stekelbaars is een goede voedselbron. Garnalen, een andere belangrijke voedselbron voor de Lepelaar, zitten in het voorjaar nog in te diep water. De Lepelaar kan ze daar niet vangen.

Werking hevelvispassage. In de damwand van de uitstroombening van het gemaal is een kleine opening gemaakt, waar zoet water uitstroomt. De vissen die door deze stroom worden aangelokt, komen terecht in een opvangbak. Vervolgens worden ze via een buis over de dijk naar de Roggesloot geheveld. De buis waardoor het zoete water voor de lokstroom naar de Waddenzee wordt gepompt, loopt in werkelijkheid parallel aan de hevelleiding.

De Lepelaar is een zeldzame broedvogel. Van de ongeveer 800 broedparen in Nederland broeden er een honderdtal op Texel. Deze ook op Europese schaal (2000 paren) zeldzame vogel hoort in het waterige Nederland thuis. Het verbeteren van de overlevingskansen van deze vogel is een belangrijke reden om een vispassage aan te leggen. Het streven is om het aantal lepelaarparen in 2010 in Nederland minimaal tot duizend te laten toenemen. De conditie van de op Texel broedende Lepelaars zal toenemen dank zij de vispassage. Hierdoor zullen ze meer jongen groot kunnen brengen. En dat kan helpen om het doel van 'Het Soortbeschermsplan Lepelaars' te halen.

Zie ook Het Vogeljaar 43 (6): 279-281.

8 JANUARI 1929 - 8 FEBRUARI 1996
In memoriam veldornitholoog
Johan J. van den Steen

De wind ruist op Canisvliet
 ik hoor het niet meer
 De schuilhut staat leeg
 ik kom er niet meer
 De bloemen breken open
 ik zie het niet meer
 De vogels nemen een nieuwe start
 alles gaat verder
 ik stap in de eeuwige oneindigheid

Laat zijn levenswerk
 niet verloren gaan.

Jacques

Op 8 februari 1996 overleed Johan van den Steen, één van de mentors van de naoorlogse Zeeuwschvlaamse veldornithologie. Samen met een aantal andere - intussen nationaal en internationaal bekende - veldornithologen uit Vlaanderen en Nederland haalde hij Zeeuwsch-Vlaanderen uit de vergetelheid en loodste een ganse schare van 'jongeren' binnen in de huidige 'moderne' veldornithologie. Johan van den Steen was een zeer knap ornitholoog die zichzelf in het veld had gevormd in een tijd dat er nauwelijks een veldgids bestond of er

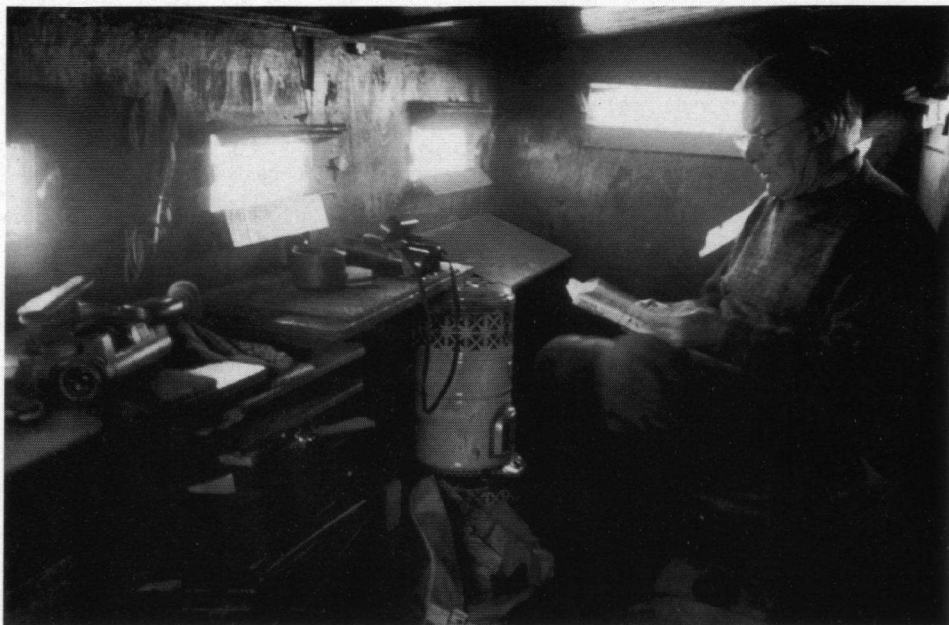
behoorlijk optisch materiaal op de markt was. Hij bleef trouwens gans zijn leven zweren bij de 'Petersons' waarvan hij een eerste uitgave bezat. Aldus verrichtte hij op 30 mei 1957 bij Philippine de eerste onbevestigde waarneming van de Poelruiter voor Nederland. Zijn enorme kennis - vooral over vogelgedrag - bracht hij in de hem typische verteltrant over tijdens de vele honderden vogeltochten en lezingen die hij leidde en waarbij hij duizenden van ons heeft laten genieten van de natuur en haar vogels. Hij schreef ook bijdragen voor diverse lokale, regionale en nationale Nederlandse en Belgische vogel tijdschriften. Zo onder meer publiceerde hij alleen of samen met anderen over de Braakmanpolder (Giervalk 1961), de eerste Zeeuwse overwinteringsgevallen van de Waterpieper (Wielewaal 1969) en het eerste broedgeval van de Cettis Zanger in Nederland (Limosa 1977). Als veldornitholoog was Johan voor zichzelf zeer kritisch ingesteld vooral als het om broedgevallen of buitengewone soorten ging. Dat maakte hem tot de geknipte man voor de Nederlandstalige sectie van de Belgische Homologatiecommissie waarvan hij zo maar eventjes vijftien jaar het secretariaat waarnam. Wat hij gedurende die periode aan bergen werk heeft verzet, kan ondergetekende zelf getuigen. Van 1978 tot en met 1982 was hij redacteur van het Vlaamse ornithologische maandblad De Wielewaal en daarbuiten was Johan ook nog vele jaren voorzitter en stuwende kracht van de Gentse Vogelwerkgroep van De Wielewaal en in die hoedanigheid heeft hij in 1979 en 1985 ook twee avifauna's over het gewest Gent en de kanaalzone geredigeerd.

Maar vooral was Johan in binnen- en buitenland bekend als conservator - zeg maar het hart en de ziel - van het Staatsnatuurreservaat Canisvliet in Sas van Gent (Zeeland). Zelfs de mooiste gebieden die hij op zijn buitenlandse reizen bezocht, konden niet tippen aan 'zijn' Canisvliet. Van 1945 (!) tot in zijn laatste levensdagen bezocht hij minstens wekelijks de Canisvliet en sleet er uren in een zelfgemaakte schuilhut. Velen van ons liet hij er genieten van het intieme leven van de vo-

Johan van den Steen voor zijn eigengemaakte observatiehut aan de Canisvlietsche Kreek, 14 oktober 1994.

Foto: Corry Dertiz.

Johan van den Steen in zijn eigen waarnemingshut aan de Canisvlietsche Kreek, 14 oktober 1994.

Foto: Corry Dentz.

gels, zetten er hun eerste stappen in de veldornithologie of ontdekten bij zichzelf de liefde voor de levende natuur.

Toen begin van de jaren zestig het gebied dreigde verloren te gaan door kanaalwerken en ruilverkaveling was hij het - als enige - die figuurlijk voor het behoud van 'Kreek- en weidengebiet Canisvliet' heeft gevochten. Gedurende meer dan dertig jaar hield hij deze strijd vol daarin intussen bijgestaan door de 'Werkgroep Behoud Canisvliet', de 'Vogelwacht De Steltkluit' (waarvan hij beide stichtend lid was) en een aantal intieme vrienden. 'Vriend en vijand' erkenden in hem de onverdroten nimmer aflatende correcte strijder voor zijn zaak en hij werd daarvoor dan ook op gepaste wijze gehuldigd onder meer door de gemeentebesturen van Sas van Gent en Zelzate en de plaatselijke Heemkundige Kring. Ook de Nederlandse en Belgische pers berichtte regelmatig over 'Canisvliet', een grensgeval' zoals de toepasselijke titel van een boekje uit 1974 luidt. Al in 1968 verscheen van zijn hand een eerste werkje over Canisvliet, nadien gevolgd door jaarlijkse rapporten en honderden brieven, nota's en artikelen over het wel en wee van de natuur op Canisvliet en de noodzaak tot behoud, bescherming en beheer.

Zijn 'missie', zijn 'levenswerk' heeft vruchten afgeworpen en hij heeft gelukkig toch nog mogen beleven dat de Nederlandse overheid intussen is overgegaan tot aankoop van aangrenzend gebied met het oog op het herstel van wat in de jaren zestig is verloren gegaan. Ieder van ons die Johan heeft gekend - en ondergetekende had dit voorrecht 37 jaar - rouwt om zijn vroegtijdig heengaan, maar vindt ook loutering bij het feit dat z'n droom werkelijkheid is geworden. Canisvliet is gered... maar zijn redder is niet meer.

Met Johan van den Steen verdwijnt een van de pioniers van de Zeeuwse en Vlaamse veldornithologie. Een voorbeeld voor ons allen is heengegaan. Wij zullen hem missen.

■ F.L.L. Tombeur, Brusselsesteenweg 420, B-9050 Ledeberg, België.

Kauwen, die kippeneieren uitbroeden

In mijn jongensjaren verscheen eens een boer in een rolstoel op ons erf. Hij had drie kuikentjes bij zich en vroeg of die bij onze opfok mochten. Mijn vader verzorgde namelijk voor de pluimveevereniging de opfok van ééndagskuikens. Deze drie konden er nog wel bij. De boer vertelde dat ze uit een eksternest kwamen, waarvan de eieren waren vervangen door drie kippeneieren.

Dat verhaal inspireerde mij tot een experiment met de kauwenkolonie die in onze tuin een stel oude iepen bewoonde. Ik klom vaak in die bomen rond en haalde er wel eens eieren en jongen uit. In een voorjaar verving ik kauweneieren door kippeneieren, drie per nest, van een licht kippenras (maar geen krielen). Ik meen dat ze Hamburgers heten, donkere kippen met witte vlekjes. Toen de drie weken om waren, klom ik er weer bij en vond zowaar mooie pluizige kuikentjes, pas uitgekomen. Ik haalde ze er uit onder luid protest van de Kauwen, ze laten dan een dof gekras horen: kèèè. Ze hadden ook nog geprobeerd te kuikens te voeren. Ik vond in één van de nesten wat tarwekorrels en een kniptor. Kippeneieren en kuikens die buiten als prooi zouden worden gezien, hebben binnen het nest de waarde van iets dat moet worden verzorgd. De kippeneieren waren blijkbaar vlot geaccepteerd, ondanks kleur en afmetingen. Dat ze op de goede plaats lagen, gaf blijkbaar de doorslag. Door on-

derzoek aan meeuwen door de School van Tinbergen is overigens bekend, dat te grote eieren een soort meerwaarde hebben. Het koekoeksei wordt door kleine zangvogels ook zonder bezwaar geadopteerd.

■ Professor dr. W.H. van Dobben, Dorskampweg 4, 6704 PB Wageningen.

Landelijk onderzoek naar belang genetische variatie voor natuurbeheer

De Vakgroep Oecologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen is in april gestart met een landelijk onderzoek naar het belang van genetische variatie voor natuurbeheer. Het Prins Bernhard Fonds heeft daarvoor f 100.000,- ter beschikking gesteld. Het onderzoek 'Is natuurbeheer ook beheer van genen?' richt zich op de vraag in hoeverre genetische argumenten moeten meespelen in het natuurbeleid. Het project gaat een jaar duren en wordt uitgevoerd door een groep onderzoekers onder leiding van prof. dr. J.M. van Groenendaal.

Bekend is dat inteelt de herintroductie van diersoorten (bijvoorbeeld Bever en Otter) kan bemoeilijken en het verlies van genetische varianten kan invloed hebben op de weerstand van planten en dieren tegen bijvoorbeeld vervuiling. Versnippering van de natuur in Nederland kan leiden tot genetische problemen in geïsoleerde populaties van planten en dieren. De vraag is hoe ernstig deze genetische problemen zijn, vergeleken met andere bedreigingen als vervuiling, verzuring en verdroging; en op welke manier deze problemen kunnen voorkomen of tegeengegaan.

Het onderzoek moet inzicht verschaffen in de wijze waarop genetische problemen voor natuurbeheer ontstaan en voorstellen doen voor de rol van genetische argumentatie in het natuurbeleid.

Via gesprekken met ministeries en natuurorganisaties wordt vervolgens onderzocht of, en zo ja welke, genetische argumenten op dit moment al van invloed zijn op natuurbeleid.

Het onderzoeksrapport zal worden aangeboden aan de betrokken ministeries en particuliere natuurbeheerorganisaties.

Informatievoorziening over Gierzwaluwen door en voor vogelwerkgroepen

Veel vogelwerkgroepen en andere organisaties die zich met vogelbescherming bezighouden, krijgen regelmatig vragen over Gierzwaluwen. Om in de behoefte aan informatie te voorzien, werpen zij zich op het vervaardigen van folders, boekjes en dergelijke met informatie over de Gierzwaluw. Daar wordt veel tijd, geld en energie aan gependend en er ontstaat doordat ieder op eigen wijze bezig is wildgroei. Per publikatie kunnen bijvoorbeeld de aanbevelingen sterk verschillen, waardoor verwarring ontstaat. Het is in het belang van de Gierzwaluw dat de informatie eenduidig is, zoals wat moet waar gebeuren en hoe om de broedplaatsen veilig te stellen. Sinds enige tijd kan men zich een hoop werk

besparen. De Stichting Gierzwaluwenwerkgroep-Nederland heeft het noodzakelijke materiaal beschikbaar en verwerkt bovendien de laatste inzichten. Dit materiaal is tegen een kleine vergoeding bij het secretariaat (mevrouw M. Mourmans-Leinders, Zundertseweg 84, 4707 PB Roosendaal, (0165) 53 58 10) te verkrijgen. Momenteel zijn de volgende publikaties beschikbaar:

- Gierzwaluwen onder dak
 - Gierzwaluw *Apus apus*
 - de Gierzwaluw *Apus apus*. Levenswijze en hulpverlening
 - Gierzwaluwen en gierzwaluwbescherming.
- Verder wordt er hard gewerkt aan een brochure voor de bouwwereld en meer brochures zijn voor andere doelgroepen in voorbereiding.

Dick A. Jonkers.

Wintervoeding van vogels in Zuid-Kennemerland

De winter begon in 1995 al vroeg. Perioden met vorst en dooi wisselden elkaar af en in januari 1996 was er in en om Haarlem al veel bevroren water. De Blauwe Reigers kregen het moeilijk. Twee reigers, die enkele jaren geleden in het Haarlems Vogelziekenhuis waren verpleegd en zich na revalidatie hadden aangesloten bij een grote kolonie, namen het initiatief om terug te keren naar het kleine vogelziekenhuis, om te zien of ze daar wat te eten konden krijgen. De één is nog steeds herkenbaar aan een naar bovenstaande teen en de ander aan zijn kromme poten. Toen hun bedelactie succes had, werden zij gevolgd door soortgenoten uit de kolonie. Op een dag stonden zij met z'n negentwintigen te wachten op hun vis.

Veel watervogels konden zich in die eerste weken met strenge vorst nog behelpen met het eten van gras, maar hun situatie werd moeilijk, toen er sneeuw viel en bleef liggen.

De mensen van het Vogelrampenfonds hielden een rondrit door Zuid-Kennemerland, om in kaart te brengen waar de grote vogelconcentraties zich bevonden en hoeveel voer er dagelijks naar toe zou moeten worden gebracht. Al spoedig bleken circa duizend oude broden per dag nodig te zijn en daarnaast werd nog duizend kilo gemengd graan aangeschaft voor circa dertig voederplaatsen.

De hulp van 'Natuur en Milieu' in Haarlem werd ingeroepen. Het verzoek om een vrachtwagen met twee chauffeurs, om op door-de-weekse dagen met het rondbrengen van voer te helpen, werd direct gehonoreerd. Voor de weekends bood de dierenambulancedienst van de Haarlemse Dierenbescherming spontaan hulp aan. De dierenambulancedienst van Velsen, die elke dag naar het Vogelziekenhuis kwam om in nood verkerende vogels uit Velsen te brengen, keerde telkens terug met brood en graan om langs het Noordzeekanaal de vogels de winter door te helpen.

In de Haarlemmermeer werd gevoerd door de Haarlemmermeerse Dierenbescherming. Omdat daar geen speciaal vogelasiel aanwezig is, werden de vogels die in die streek extra hulp nodig

hadden, opgehaald door de Regionale Dieren-ambulance en overgebracht naar het Vogel-hospitaal in Haarlem.

Juist doordat iedereen deed wat hij kon, werden enorm veel vogels de winter door geholpen.

De Stichting Wintervoeding van Vogels schonk ons twee machtigingen met een totale waarde van f 600,- om vis te kopen voor de reigers. Zij moeten het geld, dat zij binnenkrijgen, verdelen over heel Nederland.

Om het zeer vogelrijke gebied van Zuid-Kenne-merland van voldoende voedsel te voorzien in zo'n strenge winter, is een bedrag van f 300,- per dag nodig. Daarom werd, net als tijdens vroege- re strenge winters, door het Vogelrampenfonds een aparte actie gevoerd voor de eigen regio. De posters met 'Help ons de winter door gironum- mer 199 399' lagen daarvoor al jarenlang klaar. De eerste hulp kwam van Restaurant De Schuy- lenburcht uit Haarlem-Noord. Een hele middag stond de kok pannenkoeken te bakken voor de kleuters uit de buurt. Hij deed dat gratis, maar de ouders betaalden voor de pannenkoeken en de hele opbrengst, maar liefst f 450,-, was bestemd om brood voor de vogels te kopen. Dat brood werd geleverd door de Quality Bakkers en Bak- kerij Van Vessum tegen zeer lage prijs, zodat wij werkelijk veel met het geld konden doen. Al spoedig werd de hulp in de vogelwereld bekend. Elke dag werden de vogelconcentraties groter. Vogels uit gebieden, waar niet of te weinig kon worden gevoerd, sloten zich aan om een graan- tje mee te pikken. Toch is de voedselhulp alleen, niet voor alle dieren voldoende. Juist in zo'n vorstperiode worden veel vogels aangereden. Vooral Meerkoeten zijn dikwijls het slachtoffer, omdat mensen niet weten dat deze vogels alleen peddelend over het water op kunnen vliegen.

Vanaf een wegdek lukt dat niet. Toeteren heeft dus geen enkele zin, want zo'n vogel kan alleen maar hard weglopen en meestal zijn de auto's hun te snel af.

Jammer is ook, dat er mensen zijn, die denken dat ze vogels helpen door ze in warm water te zetten, om ze te ontdooien. Die mensen beseffen niet, dat vogels luchtzakken hebben. Bij een plotselinge overgang van koud naar warm, zet de lucht in de luchtzakken te snel uit en dat kan schadelijke gevolgen hebben.

Helaas komt het ook nog steeds voor, dat men- sen olie of vet over het voer van watervogels doen. Daar kan niet genoeg tegen gewaar- schuwd worden. Het vet verspreidt zich namelijk over het water en blijft aan de veren kleven. Die plakken dan op een onnatuurlijke manier aan el- kaar vast, zodat het ijskoude water doordringt tot op de blote huid. Met de beste bedoelingen heeft men er dan olieslachtoffers van gemaakt.

Vogels moeten ook niet van het ijs worden afge- trokken, want de huid of de poten blijven dan in het ijs achter. Beter is het om de vogels die vast- gevoren zitten, ruim uit te hakken en met ijs en al naar het vogelasiel te brengen. Meestal is een bad in de binnenvijver voldoende om zo'n dier binnen het kwartier van alle ijs te bevrijden.

Wanneer deze eenvoudige tips worden doorge- geven aan anderen die vogels in strenge winters

op de goede manier willen helpen, zullen beslist nog veel meer vogelleven worden gered.

■ Thera te Boekhorst, medewerkster Vogelrampen- fonds-Haarlem, Prins Mauritslaan 117, 2051 KC Over- veen, (023) 525 56 46.

Asielhouders kwaad, maar moeten zwijgen

De vogelasielhouders scherpen hun 'snavel'. Ze zijn woedend op de vereniging Vogelbescher- ming Nederland die slechts 23 van de honderd- vijftig vogelasielen het predikaat 'erkend' heeft gegeven. Mensen die gewonde vogels naar een opvangcentrum willen brengen, worden in eerste instantie alleen nog naar de ruim twintig erkende asielen verwezen. Alleen als een niet-erkend asiel dichterbij de plek des onheils ligt, komen de vogels nog daar terecht.

'Blijksems veel' commotie is er over de regeling van de Vogelbescherming ontstaan, zegt Anne- ke de Weert, die samen met haar man Piet zo'n niet-erkend vogelasiel in Zwolle drijft. Het gaat hun helemaal niet om die paar honderd gulden die ze in 'de dikke twintig jaar dat we nu in de vo- gels zitten' aan subsidie hebben gekregen voor een nieuwe volière.

'Het gaat erom dat ons de mond wordt gesnoerd. Vogelbescherming is een prima instelling, maar zodra ze groot groeien komt de macht om de hoek kijken.' Piet gaat met een lange lijst met op- merkingen naar de jaarvergadering van Vogel- bescherming.

In 1994 heeft de Vogelbescherming de asielen al laten weten dat zij om de kwaliteit en de vogelop- vang te verbeteren nieuwe eisen stelt aan de asielen. *'Wij hebben die erkenningsregeling in het leven geroepen omdat het ministerie van Landbouw te pas en te onpas vergunningen ver- strekte'*, zegt Hans Peeters van Vogelbescher- ming. *'Omdat alle asielen autonoom zijn, kun- nen wij niets eisen. De asielen kunnen zich vrij- willig bij ons aanmelden om het predikaat erkend te krijgen.'* Maar De Weert is niet te spreken over de voorwaarden. *'Minstens zeven bladzijden zijn het en de meest walgelijke voorwaarde is wel dat asielhouders naar buiten toe geen uitlatingen mogen doen die de naam van Vogelbescher- ming kunnen schaden. Zoals ik nu doe.'* (GPD)

Bron: De Gool- en Eemlander, 21 maart 1996.

Vogelasielhouder H.J. Hammink uit Almelo kan het niet verkroppen dat zijn asiel geen keurmerk krijgt omdat hij niet is aangesloten op de rioler- ing. Mevrouw Th. Ellens verzorgt al vijftien jaar lang hulpbehoevende vogels in Borculo en mevrouw J. Nijhuis uit Haaksbergen is al dertig jaar in touw met vooral stootvogels. De beide dames kunnen fluiten naar erkenning van Vogelbe- scherming. Slechts 24 van de 150 vogelasielen kunnen nog maar op een subsidie rekenen. Geen van de zeven oostelijke vogelasiels krijgen een 'predikaat' terwijl in Overijssel tot nu toe twee asiels (Nieuwleusen en Kampen) de goed- keuring kunnen wegdragen. In Gelderland geen enkele. Mevrouw Ellens in Borculo vindt dat als de mensen alleen naar door Vogelbescherming goedgekeurde asiels worden verwezen soms

150 kilometer moeten rijden zo'n vogel in de greppel gooien. Stootvogelkenner H. Wisselink uit Doetinchem laakt de voorwaarden die Vogelbescherming aan het eigen keurmerk stelt en waarvan het ministerie de richtlijnen worden overgenomen. Oude vergunningen blijven geldig en nieuwe moeten voldoen aan de eisen die Vogelbescherming thans stelt. Nieuwe asielhouders moeten voldoen aan de eisen van Vogelbescherming, overigens zonder de 'anti-kritiek-clausule'. Hans Peeters van Vogelbescherming zegt dat er hierdoor een uitstersysteem ontstaat waar Vogelbescherming vrede mee heeft. Elk jaar verdeelt Vogelbescherming zo'n f 20.000,- onder de erkende asiels.

Bron: Tubantia, 22 maart 1996.

Luchtverontreiniging in steden schreeuwt om maatregelen

Europees onderzoek wijst dieselmotor als hoofdschuldige aan.

Moeten wij bepaalde hart- en vaatziekten in verband brengen met luchtverontreiniging in de steden? Is er een link tussen luchtverontreiniging en aandoeningen van de luchtwegen? Veroorzaakt luchtverontreiniging zelfs dodelijke slachtoffers? In het kader van het Europees APHEA-project (Air Pollution on Health: a European Approach) is in vijftien Europese steden een epidemiologisch onderzoek uitgevoerd. Volgens de eerste resultaten sluit men niet uit dat een zeker verontreinigingsniveau door bepaalde verontreinigende stoffen ernstige gevolgen voor de gezondheid van mens en dier kan hebben. Toch zou het misleidend zijn om de eerste uitkomsten van dit onderzoek tot norm te verheffen. Waar het gaat om verontreiniging heeft iedere stad zo zijn specifieke kenmerken. De effecten op de volksgezondheid verschillen dan ook van stad tot stad. Volgens dit door de Europese Commissie gefinancierde onderzoek waarvan de volledige resultaten pas in maart 1997 gepubliceerd zullen worden zijn de Scandinavische steden over het algemeen minder verontreinigd dan de Zuid Europese. Dit slaat vooral op de uitstoot van zwaveldioxyde (SO₂) die in Milaan, Barcelona en Athene het hoogst is.

Het onderdeel van dit onderzoek dat de Commissie echter het meest verontrust, is de hoeveelheid schadelijke deeltjes in de uitlaatgassen van dieselmotoren die in het milieu van de Europese steden terechtkomen. Dit blijft geen enkele stad die bij het onderzoek is betrokken, bespaard, te weten: Amsterdam, Athene, Barcelona, Bratislava, Helsinki, Keulen, Kraków, Lódz, Londen, Lyon, Milaan, Parijs, Poznań, Rotterdam en Wrocław. Men heeft aangetoond dat de uitstoot van deeltjes door dieselmotoren de gezondheid aantasten. Daar komt nog bij dat een dieselmotor gemiddeld veertien keer meer deeltjes uitstoot dan een benzinemotor.

Geen wonder dat de Europese Commissie vindt dat de Europese Unie met spoed strengere maatregelen moet nemen om de uitstoot van deeltjes terug te dringen. Over enkele maanden zal zij hierover in principe een aantal voorstellen presenteren.

Bron: Eurofocus 7/1996: 2.

Vogels kijken in Canada

Om het Botanische Congres te Montreal in 1959 te bezoeken, ben ik eenmaal in Canada geweest. Over de bootreis heb ik al eens geschreven. Een excursie voerde mij naar Winnipeg, het centrum van de tarweteelt. Wij konden logeren op de universitaire campus, die wegens vakantie beschikbaar was. Boven het veld in het centrum van de campus baltste een Killdeer Plover, een vlucht als ongeveer onze Kievit. De naam is een geluidsnabootsing (onomatopée, redactie), evenals bij de Kievit. De Killdeer ziet er uit als een vergrote Bontbek met dubbele borstband. Ik trof al gauw een collega die ook in vogels was geïnteresseerd en ik vroeg hem of ik ook kans had om kolibries te zien. Hij raadde mij aan om op het gras te gaan zitten bij een border met vuurrode *Salvia splendens*. Binnen tien minuten kwam er een Roodkeelkolibriebidden voor de bloemen. De vleugelslag is zo snel dat er een bromgeluid ontstaat als bij een hommel. De Amerikanen noemen hem dan ook Hummingbird (bromvogel). In het najaar trekken de Canadese kolibries naar het zuiden, ze moeten dus nog duizenden kilometers trekken ook. Het is opmerkelijk dat het ingewikkelde organisme van de vogel kan worden gecompriemd in zo een klein dier. Het doet denken aan de woorden van onze 18de eeuwse landgenoot Jan Swammerdam die steeds in de weer was om zijn hartstocht voor het onderzoek godsdienstig te rechtvaardigen. 'Ik presenteer U alhier den Almachtigen vinger Gods in de Anatomie van een Luys, waarin gy wonderen opeengestapelt zult vinden'.

De kolibrie is geen zangvogel zoals zijn Zuid-oostaziatische collega, het Honingvogeltje. Langs Winnipeg stroomt de Red River, met aan de oevers een soort galerijbos. Hierin zou je wandelaars verwachten, maar de Canadees kijkt alleen naar het bos vanuit zijn auto. Op mijn vraag of daar geen wandelpaden waren, werd wat schrikachtig gereageerd: 'Het is Europa niet.' Als je vraagt waar ze dan eigenlijk bang voor zijn, wordt bijvoorbeeld de Poison Ivy genoemd, de Vergifklimop, een schaduwplant in de bossen die brandharen heeft als de Brandnetel, maar dan met ernstiger effect. Je kunt er hoge koorts van krijgen met bedrust als remedie. Natuurlijk is dat contact wel te vermijden en het geheel doet wat paniekorger aan. Zijn dat nu de nakomelingen van de pioniers van het Wilde Westen, vraag je je af. Op de televisie zag ik ook eens een reportage van een natuurreservaat in Amerika waar voor beheerdoelinden een aantal herten moesten worden geschten door vergunninghouders. De beheerder klaagde er over, dat die jagers het liefst van hun auto uit wilden schieten. Ze vertikten het om in het bos achter het wild aan te zitten.

In Montreal liep ik eens een eindje tegen de koninklijke berg (Mont Royal) op en keek op platte daken neer. In de avondschemering rezen van die daken opeens tientallen nachtzwaluwen op, die daar schijnen te broeden. Het is een forse nachtzwaluw met grote witte vleugelvlakken, de 'Nighthawk'. Na het congres was er nog wat tijd over en heb ik met een landgenoot een streek

met bebost heuvelland en meertjes ten noorden van Montreal bezocht. Die meertjes zijn allemaal verboden gebied, privaatbezit. Wij ontdekten een verharde weg naar een waterreservoir en dat was vrij toegankelijk. Wij hebben daar heel leuke dingen gezien, een Aardeekhoorn (Chipmunk), de Blauwe Gaai en bij het water ook een Grote IJsvogel, verder een Amerikaanse Oeverloper. Geluid en gedrag van deze laatste genoemd zijn als de Europese, alleen heeft hij wat zwarte vlekjes op zijn buik. En Pestvogels als de onze. De kleine zangvogels waren vrij mak en heel gemakkelijk te herkennen met een boekje met gekleurde afbeeldingen. In Europa is dat veel moeilijker, ze horen ook bij een heel andere zangvogelfamilie dan onze zangertjes, die beurcht moeilijk zijn te onderscheiden als ze niet zingen. Fitis, Tjiftjaf, Spotvogel, Bosrietzanger, Kleine Karekiet, het valt niet mee om ze te vinden. De roepjes bieden soms uitkomst, maar het 'fuu-ie' van Fitis en Tjiftjaf lijkt erg op elkaar en ook het 'tsek' van Tuinfluiter en Zwartkop is zowat identiek. Ik heb ook nogal wat waarnemingen gedaan op het eiland Rottumeroog en daar hield ieder zijn snavel en werd het helemaal professioneel ornithologenwerk.

■ Professor dr. W.H. van Dobben, Dorskampweg 4, 6704 PB Wageningen.

De Merel en de zaaimachine

Bij een vorige gelegenheid heb ik al verteld, dat vogels een bekende plek, nest of wintervoorraad terugvonden door de positie van de plek ten opzichte van de omgeving precies te memoreren. Hiervan heb ik nog een aardig staaltje meege maakt.

Toen ik nog op een groot landbouwkundig instituut werkte, kwam op een dag eind april een proefvelderarbeider langs. *'Ze zeggen dat u verstand hebt van vogels. Wij hebben nu een probleem in de hal voor grote werktuigen. Alles is al in het veld maar er staat nog een grote graszaaimachine, daarop zit een merelnest en wat moeten wij daar nu mee.'*

Ik liep mee en zag de machine eenzaam midden in de hal staan. Het nest zat op ooghoogte op een onderdeel van drie plankjes, die samen een hoekje vormden waar het nest in zat. Ik haalde de timmerman erbij en verzocht hem, dat onderdeel na te maken, met een houten statief op een voetstukje zodat het zo kon worden geplaatst, dat het in de ruimte de zelfde coördinaten had als het origineel. Toen dat klaar was kwam ik terug, joeg de Merel van het nest en zetten het nest op het statief. Nu kon men de machine wegrijden en de zaak kon worden geïnstalleerd. Ik ging een meter of tien achteruit om te zien wat er gebeurde. De arbeiders waren natuurlijk ook allen toegestroomd en begonnen al te wedden. Heel snel kwam de vrouw Merel binnen: wip-wip-wip over de betonnen vloer en pardoos op het nest. Ik had zelf ook wel even in spanning gezeten. Het verschil met die enorme machine was zo groot. Het was eigenlijk een experiment dat zichzelf aanbood en het slaagde. Mijn reputatie was weer bevestigd.

Over het vermogen van vogels om hun nest weer

Mannetje Merel.

Foto: Jaap Taapken.

te vinden, als de hele entourage wordt verplaatst, zijn wel enkele ervaringen bekend. Bijvoorbeeld over een paar Zwarte Roodstaarten, dat een nest had gebouwd in of op een oude goederenwagon, die op een emplacement stond. Toen deze weer werd gebruikt voor wat plaatselijk vervoer, vlogen de oude vogels mee en telkens als de wagen stilstond, gingen ze door met voeren. Dr. Nuboer van de vakgroep Vergelijkende Fysiologie van Dieren te Utrecht, heeft op voorstel van de Engelse biochemicus R. Sheldrake proeven genomen met een verrijdbaar hok van postduiven. Het bleek dat de eerste keer dat deze til werd verplaatst, de duiven op de grond gingen zitten op de oude plaats. Ze reageerden dus net als een Kievit, waarvan de eieren een paar meter zijn verplaatst. Hij gaat eerst op het oude kuilte zitten, kijkt met gestrekte nek rond en als hij de eieren goed kan zien gaat hij er na enige tijd toch wel op zitten. Ook de duiven betrokken de vertrouwd til wel weer, als hij maar binnen zicht bleef. Sheldrake meent dat er een soort band bestaat tussen de duif en zijn til, vergelijkbaar met een stuk elastiek, wat hem er weer naar toe trekt. Dat kon Nuboer (zijn stuk staat in 'Natuur & Techniek' 63 (8) van augustus 1995) niet accepteren. Sheldrake is in Nederland bekend geworden door het programma 'Een schitterend ongeluk' van de VPRO. Hij meent ook dat er een soort telepathisch contact is tussen alle levende wezens. Hij vertelde dat Pimpelmezen in Engeland van de melkflessen snoepeten die 's ochtends op de stoep worden gezet. Toen hij hoorde dat dit ook in Nederland was gezien, veronderstelde hij telepathisch contact tussen de Engelse en Nederlandse Pimpelmezen. Als hij meer van vogels wist, zou hij ook weten dat Pimpelmezen overal aan peuteren en zo de zwakke foliedopjes van de melkflessen gemakkelijk forceren.

Heel aannemelijk is het verhaal van de verplaatsing van een sternkolonie van een eilandje aan de Amerikaanse oostkust naar een ander veiliger eilandje. De halfvlugge jongen werden verzameld en op het dek van een zolderschuit gezet, die langzaam naar de goede plek werd gesleept. Onderweg begonnen de ouden al te voeren. Het is bekend dat oude sterns hun bedelende jongen gemakkelijk terugvinden, ook als ze vrij ver van het nest zijn gedwaald. Deze operatie sloot dus goed aan bij hun vermogens.

■ Professor dr. W.H. van Dobben, Dorskampweg 4, 6704 PB Wageningen.